

Helena Ostrowicka-Miszewska

Doktorat honoris causa dla Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego

Kultura i Edukacja nr 2, 124-129

2007

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

KOMUNIKAT SPECJALNY

Helena Ostrowicka-Miszewska

DOKTORAT *HONORIS CAUSA* DLA PROFESORA ZBIGNIEWA KWIECIŃSKIEGO

Wybitny polski uczoney, pedagog, humanista, prof. zw. dr hab. Zbigniew Kwieciński ponownie¹ został wyróżniony najwyższą godnością akademicką, tytułem doktora *honoris causa*. Nadanie profesorowi honorowego doktoratu Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego było kulminacyjnym momentem uroczystości z okazji Święta Uczelni w dniu 25 kwietnia 2007 roku. To uroczyste wydarzenie jest doskonałą okazją do przypomnienia, choćby w sposób fragmentaryczny, bogatego dorobku Profesora Kwiecińskiego. Dlatego po krótkim zdaniu sprawy z przebiegu oficjalnej części Święta Uczelni, przedstawię sylwetkę profesora oraz jego osiągnięcia naukowe i społeczno-organizacyjne. Wykorzystam przy tym opinie wydane przez recenzentów w sprawie nadania doktoratu *honoris causa* Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego i Uniwersytetu Opolskiego. W postępowaniu doktorskim UKW dorobek Profesora Kwiecińskiego zaopiniowali: prof. zw. dr hab. Zbyszko Melonik, prof. zw. dr hab. Stanisław Palka oraz prof. zw. dr hab. Andrzej Radzewicz-Winnicki. W sprawozdaniu z oficjalnej części Święta Uczelni podejmę próbę przedstawienia najważniejszych tez wykładu wygłoszonego przez honorowego doktora z okazji tej uroczystości.

„Nierówności społeczne w oświacie są niezaprzeczalnym faktem” – tymi słowami rozpoczął profesor Kwieciński wykład, którego zasadniczą część stanowiła analiza typów dyskursów publicznych na temat nierówności w oświacie². W zabiegu tym autor posłużył się typologią ładów politycznych z punktu widzenia teorii sprawiedliwości Johna Rawlsa. Z opisywanych czterech modeli rozumienia sprawiedliwej relacji między równością a wolnością wynikają odmienne koncepcje polityki oświatowej.

¹ Mowa o honorowym doktoracie Uniwersytetu Opolskiego nadanym Profesorowi Kwiecińskiemu 22 kwietnia 2004 roku.

² Z. Kwieciński, *Sprawiedliwa nierówność czy niesprawiedliwa równość? Implikacje edukacyjne* [w:] *Zbigniew Kwieciński. Doktor honoris causa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego*, Bydgoszcz 2007.

W ujęciu profesora model pierwszy jest radykalnie prawicowy i konserwatywny. W tym sposobie myślenia zasadą samoregulacji społecznej jest wolny rynek, zaś niesprawiedliwe jest naruszanie jego praw. Brak działań w sprawie różnic w osiągnięciach edukacyjnych usprawiedliwiany jest prawem każdego do zdobywania i pomnażania korzyści na drodze wolnej konkurencji. Zdaniem profesora Kwiecińskiego, model ten zachęca do rywalizacji i nadmiernego dążenia do indywidualnego sukcesu, podsycając egoizm i zawiść.

Drugi model myślenia ma charakter elitarystyczny i neoliberalny. Naturalne kształtowanie się elit jest tutaj uznawane za usprawiedliwione i pożyteczne. W tym sposobie myślenia równe szanse edukacyjne są rozumiane jako prawnie zagwarantowany równy dostęp do edukacji. Wyrównywanie szans edukacyjnych polega tu na doskonaleniu procedur oceniania i selekcji.

Do rzeczywistej dostępności i zasady sprawiedliwej dystrybucji odwołuje się trzeci model. W jego obrębie uznaje się, że państwo i samorządy są zobowiązane do zapewnienia strukturalnych, programowych, kadrowych i finansowych warunków równej dostępności do najwyższej jakości edukacji. Wyrównywanie szans poprzez sprawiedliwą dystrybucję środków polega tu na podobnym wydatku państwa na każdą jednostkę w czasie obowiązkowego powszechnego kształcenia.

Kolejny model odwołuje się do prawa człowieka „do pełnego rozwoju, do godnego życia i do udziału w kulturze i formułuje jako główną regułę polityki społecznej zasadę redystrybucji”³. W ramach tego modelu mowa jest o obowiązku zapewnienia każdej jednostce, także przez szkołę, rzeczywistych kompetencji kulturowych, społecznych, zawodowych i krytycznej alfabetyzacji, czyli umiejętności korzystania z dóbr kultury i cywilizacji. Uzasadniona jest tutaj dystrybucja środków pobieranych od grup i jednostek uprzywilejowanych.

W modelu piątym sprawiedliwość rozumiana jest jako równość rezultatów edukacji, które są niezależne od warunków początkowych. Jest to sposób myślenia rodem z rosyjskiego marksizmu i pedagogii wyzwolenia.

W podsumowaniu wykładu Profesor Kwieciński podkreślił, że we współczesnych dyskursach na temat edukacji w Polsce oraz w decyzjach za zakresu polityki oświatowej występują te wszystkie dyskursy naraz, a co więcej – są ze sobą mylone.

Sylwetka i twórczość Profesora Zbigniewa Kwiecińskiego

Zbigniew Kwieciński urodził się 26 grudnia 1941 roku w Lubrańcu na Kujawach, tam też ukończył szkołę podstawową i średnią. W latach 1959–1964 studiował pedagogikę i polonistykę na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Był wówczas uczniem profesorów Kazimierza Sośnickiego i Ludwika Bandury. Po studiach rozpoczął pracę

³ Ibidem, s. 53.

nauczycielską w Liceum Pedagogicznym w Wymyślinie. W 1964 roku objął asystenturę w Katedrze Pedagogiki UMK. Stopień doktora nauk uzyskał w 1970 roku, a już trzy lata później – doktora habilitowanego. Kolejne awanse naukowe także następowały w szybkim tempie, gdyż w 1979 roku Zbigniew Kwieciński otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, a w roku 1988 profesora zwyczajnego.

Już po doktoracie objął kierownictwo Stacji Naukowo-Badawczej Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w Toruniu. Placówka ta zasłynęła z badań empirycznych nad problematyką oświaty na wsi oraz z seminariów na temat „Społeczne aspekty wychowania”, krajowego ośrodka pedagogicznej myśli naukowo-krytycznej. Profesor uruchomił wówczas program wieloletnich badań podłużnych dotyczących przemian rozwoju młodzieży i oświaty na tle zachodzących zmian społecznych. Dziś badania te kontynuują jego współpracownicy: profesor Krystyna Szafraniec i profesor Ryszard Borowicz. Grupa toruńska kierowana przez Profesora Kwiecińskiego przyciągała do siebie naukowców z całego kraju, uzyskując rangę „szkoły toruńskiej”. Współpraca Profesora Kwiecińskiego z Profesorem Lechem Witkowskim wpłynęła na ukierunkowanie tematyki seminarium na zagadnienia społeczno-filozoficzne. W latach 80. seminaria owe przekształciły się w konwersatoria pt. „Nieobecne dyskursy”, podczas których w gronie humanistów z różnych dyscyplin naukowych podejmowano zagadnienia związane z konsekwencjami zmiany społecznej dla rozwoju ludzi, społeczeństwa, pedagogiki i edukacji. Środowisko to „wypracowujące samodzielną refleksję, wytrwale przebijające się przez niesprzyjające warunki otoczenia społeczno-ideologicznego, wyzwalało też indywidualne pomysły naukowe, co zaowocowało znaczącymi doktoratami, habilitacjami oraz profesurami”⁴.

Profesor Kwieciński jest również inicjatorem powołania Zakładu Socjologii w toruńskiej *Alma Mater*. W latach 1991–1993 sprawował funkcję dyrektora Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, przyczyniając się do reorganizacji jego struktury i realizacji intensywnych badań naukowych. Utworzył Wydział Studiów Edukacyjnych, a następnie przez dwie kadencje sprawował funkcję jego dziekana. Po tym doświadczeniu ponownie podjął współpracę z UMK i zorganizował na tej uczelni Pracownię Studiów Kulturowych i Edukacyjnych, którą do dzisiaj kieruje. W 1998 roku profesor Kwieciński podjął decyzję rozpoczęcia pracy w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim, gdzie do 2006 roku pełnił funkcję kierownika Katedry Socjologii Edukacji i Polityki Oświatowej. Od roku 2006 jego podstawowym miejscem pracy jest Dolnośląska Szkoła Wyższa Edukacji TWP we Wrocławiu, w której to uczelni kieruje Zakładem Polityki Edukacji oraz Centrum Studiów Zaawansowanych.

Tym, co skłoniło jemu współczesnych do wystąpienia o najważniejsze wyróżnienie akademickie, jest nade wszystko imponujący i niezwykle ważny dla rozwoju polskiej pedagogiki, dorobek naukowy. Książki profesora Kwiecińskiego, ujmując to metaforycznie za profesorem Melosikiem, są zabierane „wraz z zapalkami i kompasem na

⁴ Ibidem, s. 22.

bezludną wyspę...⁵. Do najważniejszych projektów badawczych profesora należą badania prowadzone metodą obserwacji uczestniczącej nad funkcjonowaniem szkoły wiejskiej w różnych regionach kraju, liczne studia w zakresie socjologii edukacji oraz studia nad awangardowymi nurtami pedagogiki współczesnej. Jak pisze w swojej opinii profesor Radziewicz-Winnicki we współczesnych badaniach profesora Kwiecińskiego „celem nadrzędnym staje się dostarczanie wiarygodnej wiedzy opisującej i wyjaśniającej zarazem niektóre zaobserwowane zdarzenia (układy warunków) w nowym ewaluującym stale łańdźcu społeczno-edukacyjnym. Znakomitym przykładem jest z pewnością wprowadzenie przez Profesora Kwiecińskiego do socjopedagogicznej literatury przedmiotu pojęć z obszaru marginalności społecznej”⁶. Niepowtarzalność twórczości naukowej profesora Kwiecińskiego polega na włączaniu w obszar swoich zainteresowań badawczych nowych, niekiedy przełomowych koncepcji, kategorii i pojęć. Dowodem tego jest zredagowanie serii sześciu tomów zatytułowanych *Nieobecne dyskursy* oraz współredagowanie książki *Spory o edukację*. Zdaniem profesora Melosika, cechą najbardziej unikatową Profesora Kwiecińskiego „jako naukowca jest umiejętność natychmiastowego uchwycenia istoty czy esencji koncepcji, podejść teoretycznych lub badawczych. [...] Książki i publiczne wystąpienia Zbigniewa Kwiecińskiego mają dzięki temu charakter niezwykle erudycyjny, intertekstualny; są wielowątkowe, bardzo intelektualne, żywe”⁷. Profesor Kwieciński jest bowiem poczytnym autorem 20 książek i ponad 350 artykułów o fundamentalnym znaczeniu dla zrozumienia współczesnej edukacji. Do kanonu lektur, które zmieniły sposób postrzegania rzeczywistości edukacyjnej należą choćby: *Funkcjonowanie szkoły w środowisku wiejskim* (1972), *Odpad szkolny na wsi* (1972, wyd. drugie 2002), *Młodość wobec wartości i norm życia społecznego* (1987), *Dynamika funkcjonowania szkoły* (1990), *Socjopatologia edukacji* (1992) (wydana także w języku angielskim), *Tropy – próby – ślady. Studia i szkice z pedagogii pogranicza* (2000), *Nieuniknione? Funkcje alfabetyzacji w dorosłości* (2002), *Wykluczanie* (2002), *Między patosem a dekadencją. Studia i szkice socjopedagogiczne* (2007). Na uznanie zasługuje także inicjatywa zredagowania dwutomowego podręcznika pt. *Pedagogika. Podręcznik akademicki* (2003). Profesor Kwieciński jest także założycielem i redaktorem naczelnym czasopism ogólnopolskich, premiowanych przez Komitet Badań Naukowych.

O wielkiej twórczej osobowości Profesora świadczą także inne aspekty jego działalności społeczno-organizacyjnej i uczestnictwa w życiu naukowym. Profesor Kwieciński jest współzałożycielem Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, a od 1989 roku

⁵ Z. Melosik, *Opinia w sprawie nadania przez Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy tytułu doktora honoris causa Profesorowi Zbigniewowi Kwiecińskiemu* [w:] Zbigniew Kwieciński. *Doktor honoris causa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego*, Bydgoszcz 2007, s. 42.

⁶ A. Radziewicz-Winnicki, *Opinia w sprawie nadania przez Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy tytułu doktora honoris causa Profesorowi Zbigniewowi Kwiecińskiemu* [w:] Zbigniew Kwieciński. *Doktor honoris causa Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego*, Bydgoszcz 2007, s. 34.

⁷ Z. Melosik, op.cit., s. 42–43.

jego prezesem. Ponadto jest członkiem Centralnej Komisji ds. tytułu Naukowego i Stopni Naukowych, członkiem prezydium Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN i Komitetu Prognoz „Polska 2000 Plus”. Przez dwie kadencje był członkiem Komitetu Badań Naukowych, a od 2001 roku jest ekspertem Państwowej Komisji Akredytacyjnej i ekspertem Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej ds. kierunku pedagogika. Omawiając osiągnięcia organizacyjne Profesora Kwiecińskiego, trudno nie wspomnieć o organizowaniu lub współorganizowaniu przez niego ogólnopolskich zjazdów pedagogicznych i licznych konferencji, seminariów i sympozjów naukowych.

Warto w niniejszym sprawozdaniu dodać, podkreślane w laudacji profesora Edmunda Trempały z okazji nadania profesorowi Kwiecińskiemu tytułu doktora *honoris causa* UKW, zasługi w tworzeniu i rozwoju bydgoskiego środowiska akademickiego. To dzięki profesorowi Kwiecińskiemu ośrodki naukowe pedagogów Bydgoszczy i Torunia były zawsze sobie bliskie i utrzymywały współpracę naukową.

Za znaczący wkład w rozwój nauk o edukacji Profesor wyróżniony został honorowymi doktoratami, ale także wieloma nagrodami: dwukrotnie nagrodą Wydziału I PAN za najlepszą książkę roku w zakresie pedagogiki, dwukrotnie nagrodą I stopnia Ministra Edukacji Narodowej za wybitne osiągnięcia naukowe, nagrodą Prezesa Rady Ministrów za wybitne osiągnięcia naukowe, Medalem Komisji Edukacji Narodowej i Krzyżem Kawalerskim.

